

JARMILA KREJČÍKOVÁ — TOMÁŠ KREJČÍK

NĚKOLIK POZNÁMEK K ČESKÉ SFRAGISTICE

Sfragistika patří v souboru pomocných věd historických k mladším disciplínám. Její základy byly položeny až vznikem diplomatiky, od níž se v průběhu 18. století osamostatnila. Neznamená to však, že by před tím nebyla pečetím věnována pozornost.¹

Ani české země nebyly v tomto směru výjimkou. Prvý, kdo docenil pečeti jako historický pramen, byl Bartoloměj Paprocký, ale spíše je jen obecně uváděl, když chtěl zdůraznit svou pramennou základnu.² Ve skutečnosti to byl Václav Březan, který jako rožmberský archivář jistě poznal sfragistické bohatství treboňského archivu. V jeho pojetí byla pečeť dokladem určitého erbů, na základě podobnosti pečeti a erbů usuzoval na genealogickou příbuznost jejich uživatelů. Pečeť se tak stala pramenem pro heraldiku a genealogii, její sfragistická vypovídací schopnost zůstala nepovšimnuta. V jednom opisu Březanovy práce o Šternbercích z 30. let 17. století se dochovaly i kresby 77 českých a moravských šlechtických pečeti, které mohou být dokladem toho, jak právě Březanovo pojetí přesné práce s historickými prameny se dále udržovalo.³

Poznání významu pečeti jako pramene pro heraldiku a genealogii se postupně rozšiřovalo v naší historiografii v podstatě po celé 17. a 18. století. Prvé práce sfragistického zaměření, které vznikaly v té době v Německu nebo ve Francii, zůstávaly u nás bez vážnější odezvy.

Teprve v 2. polovině 18. století spolu s pronikáním zásad osvíceneckého kritického pojetí historiografie se objevují prvé náznaky obratu a historici si začínají všimnout pečeti z více pohledů. Musíme si rovněž připomenout, že pro studium pečeti se vytvořila příznivá situace, způsobená sekularizací klášterů. Různí „starožitníci“ odšťihovali pečeti z listin a písemností, které byly určeny zkáze, ale zřejmě často i z těch, které měly tomuto osudu ujit. Vznikaly tak prvé velké soukromé sbírky pečeti, připomenout můžeme velkou kolekci J.P. Cerroniho nebo Schönfeldovo muzeum.⁴

Stále ovšem převládalo pojetí pečeti jako pramene heraldiky. Pečetí takto využívali ve svých pracích o zemských erbech G. Dobner, F. M. Pelcl nebo J. W. Monse.⁵ Určitým vyvrcholením tohoto směru je anonymní článek, Allgemeine Nachricht vom dem Adel in Böhmen überhaupt, který se objevil v osmém sešitě Materiálii, které vydával J. A. Riegger. Pisatel článku na základě

cizí literatury, Gauhena a Papenbrocha, ale i na základě znalostí domácích pečeti ukázal, že první erby se u nás objevily v 13. století. Autor tak poukázal, že klášter erby do doby praocty Čecha neobstojí před kritickým pohledem. V jeho době se ovšem nejednalo o žádné teoretické téma, ale o poznatek, který útočil na určité skupiny české šlechty, která se tak ráda oháněla svou starobylostí.

Prohlubuje se sepětí sfragistiky a diplomatiky, jak bylo pěstováno především francouzskými badateli. Zmínka o pečeti nebo její popis a v nejlepším případě i jejich vyobrazení se stávají součástí diplomatického aparátu, příkladem může být Steinbachův diplomatář žďárského kláštera.⁶ Kapitoly o uchovávaní pečeti se najdou v návodech na uspořádání různých archivů.

Určitým impulsem byl vznik prvních veřejných muzeí v Brně, Praze a Opavě. Šlechtické křídlo jejich zakladatelů se zřejmě zasloužilo o to, že sbírky pečeti a typářů vznikly hned při založení těchto ústavů nebo záhy poté. V Praze k tomu jistě přispěla osobnost Františka Palackého, který význam pečeti znal již od svých raných genealogických prací.⁷ Po tomto slibném náběhu sice docházelo k pravidelnému nárůstu muzejních sfragistických sbírek, ale badatelsky zůstávaly využívány dosti omezeně.

V první polovině 19. století se rovněž vytvořily podmínky pro to, aby pečeti mohly být chápány jako pramen dějin umění. Až dosud sdílely středověké pečeti spolu s gotickým uměním onen nezáměr, k němuž je odsoudila v té době převládající estetická teorie.

Všech těchto příznivých momentů, které mohly slibovat rozvoj sfragistického studia, mohlo být využito po té, když začal vycházet časopis Památky archeologické a místopisné. Již v osmém ročníku publikoval J. F. Zoubek Příspěvky sfragistické, jichž úvod je stručnou, ale výstižnou charakteristikou významu pečeti jako historického pramene. Redakce doplnila článek výzvou, která nabádala k soustavnému zpřístupňování českých pečeti.⁸ Na Zoubka navázal A. Rybička, který v úvodu ke své sérii sfragistických a heraldických článků dospěl k stejnému závěru.⁹ Na možnosti všestranného využití sfragistických památek ukazují i příslušná hesla v Riegrově a Ottově slovníku.

Jestliže česká sfragistika tak dospěla k poznání významu pečeti, který plně odpovídal výsledkům i v jiných zemích v teoretické rovině, skutečná publikační činnost za tímto pojetím pokulhávala. Ani Rybička nepřekonal omezení zájmu na heraldickou stránku pečeti, stejně toto vymezení nepřesáhla Kolářova práce o pečetích nejstarší české šlechty.¹⁰ Termíny pečeť a erb byly stále užívány takřka jako synonyma.

Tyto názory dokládají převažující pozitivistickou orientaci české sfragistiky v 2. polovině 19. a na počátku 20. století, které potom ještě přežívaly. V zahraničí bylo tohoto pojetí využito při vzniku velkých materiálových edicí rozsáhlých sfragistických sbírek a fondů. U nás k tomu v takové míře nedošlo, záměr F. Beneše vydávat „Atlas českých pečeti“ byl v tomto směru opožděný.

Byl to až Č. Zibrť, který dovedl využít pečeti i z jiných pohledů, zejména při studiu dějin kroje.¹¹

Když začal v roce 1905 vydávat A. Masák fotografie šlechtických pečeti, zůstal věren heraldiko-genealogickému pojetí, ale ve větší míře si všiml i výtvarného zpracování jednotlivých typářů.¹²

V období 1918—1939 můžeme v rozvoji naší sfragistiky pozorovat rozvíjející se tématickou skladbu sfragistického bádání. Tím se kladně projevovalo roz-

šíření badatelské základny způsobené vznikem archivní školy a posílením po-stavení archivů jako vědeckých ústavů. Skutečným implusem byla Vojtíšková práce z městské sfragistiky a heraldiky.¹³ Vojtíšek především důsledně oddělil pojem pečeť a znak. Výrazně zpřesnil a zjemnil užívanou terminologii pro popis pečeti. V jeho práci se stala pečeť pramenem pro poznání emancipace městského organismu z područí panovníka či vrchnosti až po samostatný stav v rámci středověké společenské struktury. Tím, že oddělil erb a pečeť především časovým posunem jejich vzniku, otevřel diskusi, která pak pokračovala vlastně až do současnosti.¹⁴ V ní se postupně objevila řada publikovaných výsledků a tato diskuse byla i jedním z podnětů pro rozsáhlou soupisovou akci, která v neposlední míře opět přispěla k upřesnění sfragistické terminologie.¹⁵ Výsledky soupisové akce byly již publikovány pro několik krajů, připravovaná práce pod vedením J. Čarka, která obsáhne celé území ČSR vyjde v nejbližší době.¹⁶ Zájem o městské pečeti a erby vedl některé badatele k zkoumání vesnických pečeti, přičemž byly dosud konstatovány značné rozdíly v jejich vývoji v Čechách a na Moravě, kdy určité společensko-ekonomické podmínky si jejich vznik vyžádaly již v 16. století.¹⁷

Rovněž panovnícká sfragistika se může prokázat řadou pozitivních výsledků. Jak jsme se již zmínili, bylo toto téma zpracováno již osvíceneckými autory.¹⁸ Badatelé 19. století mnoho v tomto směru nevykonali, zřejmá je jejich nechuť zabývat se panovníckou sfragistikou po roce 1526.¹⁹

Proto shromáždil materiál do roku 1306 až později J. Čarek.²⁰ Při interpretaci se jednotliví autoři zabývali především otázkou dvoustrannosti české panovnícké pečeti a funkcí svatováclavské pečeti. V poslední době se k tématice vrátil R. Nový, jehož marxistické řešení důsledně vycházelo z rozboru celkové společensko-ekonomické situace.²¹

Pro období po roce 1306 nemáme souborného zpracování, které v určitých úsecích nahrazují monografické studie. Nejlépe jsou zatím zpracovány pečeti Jana Lucemburského, kterým se dostalo přesného sfragistického rozboru i umělecko-historického zhodnocení.²² Ostatní pečeti jsou zpracovány jen částečně, dokonce nelze vyloučit nálezy neznámých typů.²³ Na souvislosti mezi českými mincemi a pečetěmi poukázali G. Skalský a Em. Nohejlová-Prátová.²⁴ Pro období po roce 1526 jsme odkázáni na Posseho práci, i když v tomto díle některé pečeti postrádáme. Panovnícké sfragistiky se úzce dotýká problematika pečeti ústředních úřadů a i úřadů jednotlivých zemí. Zde postrádáme dosud i základní orientaci v dochovaných typářích. Jejich zpracování bude možno doplnit i archivními prameny, které osvětlují osoby jejich tvůrců. Jejich úplné postižení bude možné ovšem jen ruku v ruce s poznatky diplomatiky, kde se dá alespoň metodicky využít dosavadních výsledků.²⁵

Šlechtická sfragistika měla dosti nevyrovnaný vývoj. Nejlépe je pochopitelně zpracováno období 12. a částečně 13. století. Zásahu na tom má český diplomatář, který po svém dokončení se stane naší nejdokonalejší sfragistickou edicí. Zásluhou J. Šebánka a S. Duškové přibyl od IV. svazku v aparátu edice samostatný oddíl Sigilla, který kromě popisů přináší i tolik potřebná vyobrazení. Oba autoři také ve svých přípravných a doprovodných pracech k CDB analyzovali funkci šlechtické pečeti v 13. století přičemž přes diplomatický rozbor dospěli až k některým závažným obecněhistorickým poznatkům.²⁶

Šlechtických pečeti přibývá již v 13. století, ovšem badatel, který se zabývá mladším obdobím, se ocitá přímo v záplavě materiálu, v němž se v uniformní

většinu skrývají důležité kusy. Není možno říci, že by bylo šlechtických pečeti publikováno málo, jsou ovšem rozptýleny převážně v celé řadě archivních pomůcek, takže orientace je značně ztížena.²⁷ A ani dosud publikované pečeti nestáčí k postizení základních sfragistických poznatků, jako je proniknutí češtiny a němčiny do legend, vývoj typů písma atd.²⁸

Také pečetím církevních osob a institucí nebyla dosud věnována taková pozornost, jakou by si zasloužily. Tato skupina pečeti poměrně dlouho odolávala proniknutí heraldické náplně, takže představuje výtvarně velmi bohatou skupinu, v níž řada kusů patří ke skutečně špičkovým dokladům uměleckého řemesla. Rozhodně církevní pečeti 14. století tvoří nedílnou součást lucemburského umění.²⁹ Přesto byly historiky umění využity jen okrajově.³⁰ Mocenský úpadek církve po husitských válkách se projevil i poklesu úrovně církevních pečeti, teprve v 16. století najdeme doklady toho, jak renesance pronikala i do této oblasti.

Vojtiškův žák J.V. Sedlák se pokusil aplikovat závěry Vojtiškovy práce o městských erbech také na oblast cechovní.³¹ To se mu celkem podařilo, ovšem práce je přínosem spíše pro heraldiku než pro sfragistiku. Jinak kromě staršího pokusu Franzova trpí i tato oblast velkou roztržičností. V poslední době můžeme pozorovat snahu o využití materiálu bohatých muzejních a archivních fondů.³² Přitom je zřejmé, že v této oblasti se sfragistika stýká s dějinami řemesel a s dějinami techniky. Sfragistika se bude muset důsledněji poučít z terminologie těchto oborů, zatímco historik techniky může z pečeti načerpat zajímavý ikonografický materiál.

Zbývá se zmínit o ostatních oblastech sfragistiky. Zasloužené pozornosti se dostalo pečetím univerzit, i když ani zde není materiál zcela vyčerpán.³³ Malá pozornost byla věnována pečetím státních i soukromých institucí, spolků, vědeckých institucí atd. Zde se ocitáme v materiálu 19. století, který jistě nemá již takovou pramennou závažnost, přesto i tehdy pečeť dokresluje dobové poměry.

I v tomto stručném přehledu se nemůžeme nezmínit o osobě Františka Beneše, který si zvolil sfragistiku jako hlavní pole své badatelské aktivity. Že jeho záměr zůstal v mnohém neuskutečněn, bylo způsobeno řadou okolností. Důležitou roli zřejmě sehrála skutečnost, že započal své dílo v těžkých předválečných a válečných letech, což brzdilo jeho přípravné práce. V poválečném období zůstávaly Benešovy publikační možnosti omezeny. Kromě těchto vnějších okolností zřejmě sehrály významnou roli i některé nejasnosti v koncepci jeho Atlasu českých pečeti. Z jeho přípravných prací, i z dochované korespondence, je zřejmé, že hodlal řadu otázek upřesňovat až v průběhu vlastní práce. Navíc způsob vydávání, který si zvolil, byl sice vydavatelsky pohodlný a pohodový, ale nemohl vést k ukončení práce.

Trvalý význam mají ovšem některé Benešovy studie z pozdější doby, v nichž se pokusil o vyřešení teoretických sfragistických poznatků.

Umyslně jsme se zmínili o Fr. Benešovi na závěr, protože jeho dílo jako by odráželo dlouhodobý stav naší sfragistiky. To, že v době, kdy převládalo pozitivistické pojetí sfragistiky, u nás nedošlo k vydání rozsáhlejší materiálové edice, jak tomu bylo jinde, se stává trvalou brzdou dalšího badání. To způsobuje že sfragistika nemůže plnit svou „pomocnou“ funkci vzhledem k ostatním historickým disciplínám. Navíc tento nedostatek brzdí i možnost studia a rozpracování některých otázek sfragistické teorie, rozpracování české sfragistické

terminologie atd. Jedním z trvalých úkolů je připravení české sfragistické příručky.

Je rovněž zřejmé, že tyto úkoly bude těžko možno splnit v nejbližší době. Jednou z možných cest je postupné zpracování vybraných archivních fondů. Jinou možností je volba určitých sond, účelově zaměřených po výskytu určitého typu pečeti, které by pomíjely běžnou produkci pečeti. I když tato metoda nezaručuje, že nebude přehlédnuta některá důležitá pečeť, může vytýčit alespoň orientační body, jejichž upřesnění, potvrzení či popření je již otázkou dalšího studia. Jestliže např. M. Švábenský na základě jediného fondu upozornil na první výskyt české legendy na šlechtické pečeti v roce 1387, může se tím řídit pátrání po starším výskytu. Jistě dobrou badatelskou pomůckou by byl byť jen stručný přehled našich sfragistických sbírek, který by přispěl k orientaci i pro badatele z jiných oborů. Jen takovými cestami lze rozvinout a podpořit pozitivní rysy dosavadního sfragistického bádání u nás.

Poznámky

¹ Přehled dějin sfragistického bádání např. Gumowski M. — Haisig M. — Mikucki S.: *Sfragistyka*, Warszawa 1960, S. 15—56.

² K vývoji u nás: Král z Dobré Vody V.: *Heraldika*, Praha 1901, S. 9—16. Žudel J. — Novák J.: *Příručka diplomatiky, sfragistiky a heraldiky*, Bratislava 1956. Hlaváček I. — Kašpar J. — Nový R.: *Základy pomocných věd historických pro historiky*, Praha 1978, s. 115—123. Krejčík, T.: *Kapitoly z dějin naší genealogie a heraldiky*, in: *Sborník příspěvků I. celostátního setkání genealogů a heraldiků v Ostravě*, Ostrava [1981] s. 7—13 (cituji dále: *Sborník I. setkání*). Týž: *Z dějin českých genealogických a heraldických zájmů do poloviny 19. století*, SAP 32, 1982, s. 480—505. K vývoji historiografie Kutnar, F.: *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepiscství, I.—II.* Praha 1973, 1978. K Paprockému Krejčí, K.: *Bartoloměj Paprocký z Hlohol a Paprocké Vůle*, Praha 1946.

³ Pánek, J.: *Historický spis o pánech z Šternberka a otázka autorství Václava Březana*, SAP 33, 1983, s. 443—482.

⁴ Rybička, A.: *Jan Ferdinand ze Schönfeldu a jeho muzeum*, PAM 14, 1887 sl. 69—74. — Špét, J.: *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, Praha b. l., s. 49. K Cerronimu viz úvod ke katalogu jeho sbírky od M. Švábenského. Čoupková J., *K výročí J. P. Cerroniho*, Slovácko 13—14, 1972—1973, s. 42—54.

⁵ Triska, K.: *Gelasius Dobner jako pěstitel české heraldiky*, Erbovní knížka na rok 1940, s. 88—92. Pelzel, F. M.: *Abhandlung über den Ursprung des doppelten Adlers des Röm. Königs Wenzel*, Abh. Böhm. Ges. Wis., 1785, 1, od. 2., sl. 85—100. Monse, J. W.: *Historischer Versuch über das Landes-Wappen des Markgrathums Mähren, Olmütz 1792.*

⁶ Steinbach, O.: *Diplomatische Sammlung historischer Merkwürdigkeiten aus dem Archive des gräflichen Cisterzienserstifts Saar in Mähren, II* [Urkundenbuch], Prag, Wien, Leipzig 1783.

⁷ Krejčík, T.: *František Palacký a genealogie*, ČSIM, vědy hist., řada B, 27, 1978, s. 189—190. Šamberger, Z.: *Mladý František Palacký a genealogie*, Zpravodaj Gen. a her. spol. v Praze, 1979, č. 3—4, s. 13—19.

⁸ Zoubek, F. J.: *Příspěvky sfragistické*, PAM 8, 1868—1869, s. 108—109. Pasáž cituje Beneš, F.: *Význam pečeti pro bádání o minulosti*, Praha 1945, s. 7.

⁹ Rybička, A.: *Pomůcky k heraldice a sfragistice domácí*, PAM 9, 1871—1873, s. 717—720.

¹⁰ Kolář, M.: *Nejstarší pečeti šlechty české až do roku 1300*, Tábor 1883.

¹¹ Zíbrt, Č.: *Dějiny kroje v českých zemích, 1. díl*, Praha 1892, 2. díl, Praha 1893.

¹² Masák, A.: *Pečeti šlechty české, moravské a slezské, řada I.* Příloha Časopisu Společnosti přátel starožitnosti českých v Praze, roč. XIII—XIX, Praha 1911. Část II. řady vyšla jako příloha roč. XXII.

¹³ Vojtíšek, V.: *O pečetích a erbech měst pražských a jiných českých*, Praha 1928. Později Vojtíšek rozpracoval svou tezi pro několik měst, viz jeho bibliografii ve *Výboru rozprav a studií Václava Vojtíška*, Praha 1953. Když byly na hradě Laufu objeveny tři erby českých měst z pol. 14. století, reagoval na to Vojtíšek studií *O starých pečetích a erbech měst českých*, Věstník Král. čes. spol. nauk 1952, tř. filosoficko-hist. filologická, Praha 1953, č. IX, v níž opět obhajoval zásady své práce z roku 1928.

¹⁴ Nový, R.: *Počátky znaků českých měst*, SAP 26, 1976, s. 367–412, který posunul vznik znaků u několika měst do starší doby.

¹⁵ Ruda, VL. a kol.: *Znaky severočeských měst*, Most 1970. Baletka, L.: *Znaky měst a městeček Severomoravského kraje*, Sborník Státního archivu v Opavě 1968–1971, Opava 1971, s. 165–295. Příbyl, A. — Liška, K.: *Znaky a pečete středoevropských měst*, Praha 1975. Dřímál, J. — Štarha, I.: *Znaky a pečeti jihomoravských měst a městeček*, Brno 1979. Pro západní Čechy připravil obdobný svazek R. Pelant, svazek vyjde v nejbližší době. Čarek, J.: *Poznámky k soupisu typářů*, AČ 1973, s. 4–16.

¹⁶ Štarha, I.: *Komise pro znaky měst*, Genealogické a heraldické informace 1983, č. 2, s. 68–70.

¹⁷ Štarha, I.: *K počátkům vesnické pečeti na Moravě*, Heraldika 4, 1972, s. 114–120. Steinbachová-Konečná, V.: *Vesnické znaky a pečeti Moravy*, Heraldika 4, 1972, s. 121–130. Čoupkovi J. a J.: *Pečetě obcí okresu Uherského Hradiště*, Uherské Hradiště 1977. Štarha, I.: *Ke vzniku nejstarších vesnických pečeti na Moravě*, Heraldika 10, 1977, s. 6–38. Švábenský, M.: *Všeobecné zavedení vesnických pečeti na Moravě a předrustikální pečeť Moravské Loděnice z roku 1597*, ČSÍM, série B, 1982, s. 203–206.

Čáda, F.: *Pečetidla českých měst a obcí v archivu Národního musea v Praze*, ČSPSČ 34, 1927, s. 27–68. Chaloupka, J.: *Městská a obecní pečetidla ve sbírkách Moravského muzea*, Čas. Mor. muzea 63, 1978, s. 55–61.

¹⁸ Viz pozn. 5.

¹⁹ Král z Dobré Vody, V.: *O středověkých pečetích*, ČSPSČ 3, 1895, s. 76. Několik panovníckých pečeti je reprodukováno v Sedláčkových *Hradech*.

²⁰ Čarek J., *O pečetích českých knížat a králů z rodu Přemyslova*, Sborník příspěvků k dějinám hl. města Prahy 8, 1938, s. 1–56.

²¹ Bauer, O.: *O původu dvojstrannosti české pečeti panovnícké*, ČČH 37, 1931, s. 310–326. Vašků, Vl.: *Příspěvek k otázce svatováclavské pečeti v souvislosti s funkcí listiny Jindřicha Břetislava z roku 1184 a nedotované confirmace Daniela II.* Folia diplomatica 5, 1956/57, s. 105 ad. Týž: *Příspěvek k otázce svatováclavské pečeti*, SPFFBU C 5, 1958, s. 26–39. Nový, R.: *K počátkům feudální monarchie v Čechách, I. (Sigillum commune regni)*, ČNM 145, 1976, s. 144–163. Homolka, J.: *K ikonografii pečeti posledních Přemyslovců in: Umění doby posledních Přemyslovců*, Roztoky u Prahy 1982, s. 159–179.

²² Beneš, F.: *České panovnícké pečeti z let 1310–1526*, Musejní zprávy pražského kraje 4, 1959, s. 10–24 (obsahuje jen pečeti Jana). Brodský, P.: *Pečeti Jana Lucemburského*, ČNM 150, 1981, s. 117 až 137.

²³ Haas, A.: *Česká královská kancelář za Jindřicha Korutanského*, Zprávy Čes. zem. archivu 9, 1949, s. 62–102, o pečetech s. 72–74. Kobuch, M.—Spěváček, J.: *Zwei unbekannte Siegel der böhmischen Luxemburger*, MIOG 75, 1967, s. 30–45. Beneš, F.: *Česká panovnícká pečeť krále Ladislava — její povšechný rys*, SAP 16, 1963, s. 272–284. Týž, *O pečetích a pečetnictví krále Jiřího Poděbradského*, Musejní zprávy pražského kraje 3, 1958. Týž, *O pečetích „hradecké královny“ Rejčky*, Hradecký kraj 2, 1958, s. 143–147. Týž, *Johana z Rožmitálu, a královna Johana*, Vlastivědný sborník Podbrdská 7, 1973, s. 157–255. Macek, J.: *O O listinách, listech a kanceláři Vladislava Jagellonského (1471–1490)*, SAP 2, 1952, s. 45–122. Heřman, J.: *Kancelář Ludvíka Jagellovce (1516–1526)*, Zápisky katedry čs. dějin a archivního studia 7, 1963, s. 89–109.

Posse, Otto: *Die Siegel der deutschen Kaiser und Könige von 751 bis 1806. T. 1–5*, Dresden 1909–1913. Pro prvou orientaci je dobrou pomůckou přehled pan. pečeti 1311–1847 v: Švábenský, M.: *AI, Stavovské listiny 1212–1847, katalog* [Inventáře a katalogy fondů Státního archivu v Brně č. 22], Brno, s. 375–383.

²⁴ Skalský, G.: *České mince a pečeti 11. a 12. století*, Sborník Národního musea v Praze 1, 1938. Nohejlová-Prátová, E.: *Pražské groše Václava II. (1300–1305) a české pečete*, SPFFBU C 9, 1960, s. 95–108. Beneš, F.: *Doplňk k studii o pražských groších Václava II. (1300–1305) a českých pečetech*, Numismatické listy 16, 1961, s. 168–171. Krejčík, T.: *Vztahy numismatiky k heraldice, sfragistice a genealogii*, in: *Sborník II. setkání genealogů a heraldiků v Ostravě*, v tisku. Šebánek, J.: *Heraldické obrazy na moravských mincích 13. století*, in: *Sborník II. num. symposia*, Brno 1976, s. 139–143.

²⁵ Vašků, S.: *Studie o správních dějinách a písemnostech moravského královského tribunálu*

z let 1636—1749, Brno 1969, s. 76—77, s. 89.

²⁶ Dušková, S.: *Počátky kanceláře Václava I. Studie k české dipolomatice doby přemyslovské*, Rozpravy ČSAV 69/9, 1959. Šebánek, J.—Dušková, S.: *Panovnická a biskupská listina v českém státě doby Václava I.*, Rozpravy ČSAV 71/4, 1961. Týž, *Česká listiny doby přemyslovské. 2. listina feudálních světských*, SAP 6, 1956, s. 167—211. Týž, *Das Urkundenwesen König Ottokars II. von Böhmen I.*, Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel-und Wappenkunde 14, 1968, s. 302—422, část II, tamže 15, 1969, s. 251—399.

²⁷ Srov. např. Kossovy a Haasovy katalogy Archivu koruny České nebo Šebánek, J.: *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských*, Brno 1932. K šlechtické sfragistice též Truc, M.: *Rožmberské pečeti XIV. století*, Jihočeský sborník historický 28, 1949, s. 1—11. Beneš, F.: *Jeздеcká pečeť Bavora III. z Bavorova*, ČSPSC 65, 1957, s. 156—158. Švábenský, M.: *Soupis pečeti moravských a markrabat a markraběnek z lucemburského a habsburského rodu v brněnských archívech*, Brněnský archivní věstník, 1960 č. 4. — Šefčík, E.: *Pečeti těšínských Piastovců*, Ostrava 1982.

²⁸ Beneš, F.: *Význam pečeti pro bádání v minulosti*, Praha 1945. Týž, *Na okraj atlasu pečeti české šlechty, duchovenstva a měst*, Časopis Rodopis. spol. 9—10, 1937—1938, s. 55—62. Týž, *Pečeti a jejich význam*, AČ 1954, s. 110—114. Týž, *Poznámky o archivní ochraně přivěšených pečeti*, AČ 1958, s. 189—191. Hlaváček, I.: *Několik historických a sfragistických poznámek k listině markraběte braniborského Oty V. z roku 1281*, Zápisky katedry čs. dějin a archivního studia II, 1957, s. 50—56.

²⁹ Rybička, A.: *O erbech, pečetech a znacích stavu kněžského v Čechách*, Pojednání Král. čes. spol. nauk sv. XIII, 1862. Nový, R.: *Pečeti pražských a olomouckých biskupů*, SAP 1960, s. 181—214. Šebánek, J.—Dušková, S.: *Panovnická a biskupská listina v českém státě doby Václava I.*, Rozpravy ČSAV 71/4 1961. Vyobrazení pečeti též Dobiáš, J.: *Dějiny Pelhřimova I.*, Pelhřimov 1927, s. 483—484, tab. VI—VII. Peřinka, F. V.: *Dějiny města Kroměříže I.*, Kroměříž, tab. I ad. Pokorný P. R.: *Elekční pečeť olomouckého biskupa Bruna*, Heraldická ročenka 1977, s. 62—65. Beneš, F.: *O pečetích arcibiskupa Arnošta z Pardubic*, Pardubický kraj 3, 1958, s. 20—21. Krejčík, T.: *Výtvarná stránka pečeti olomouckých biskupů lucemburské epochy*, in: *Historická Olomouc a její současné problémy II*, Olomouc 1979, s. 68—72. Beneš, F.: *Hlavice berly v obrazu opatských pečeti*, ČSPSC 66, 1948, s. 99. Švábenský, M.: *Augustiniánské kláštery I.* Brno 1959 [Inventář StA Brno]. Příbyl, A.: *Znaky a pečeti českých duchovních ze 17. a 18. století*, Erbovní sešit č. 2, 1969, s. 8—25. Pokorný, P. R.: *Znak želivské kanonie v historickém vývoji*, Heraldická ročenka 1978, s. 68—95. Z připravovaného „Atlasu českých pečeti“ vydal F. Beneš pouze *Pečeti českého duchovenstva I. Do válek husitských, seš. 1—3*. Praha 1937 a v téže řadě *Johanité, seš. 1—5*, Praha 1938—1939. Krejčíková, J.: *Výtvarná charakteristika církevní pečeti v přemyslovském státě 13. století*, in: *Umění 13. století v českých zemích*, Praha 1983, s. 547—562.

³⁰ Např. Friedl, A.: *Počátky mistra Theodorika*, Praha 1963.

³¹ Sedlák, J. V.: *O počátcích erbů pražských cechů*, Praha 1945.

³² Přehled literatury viz Jásek, J.: *Cechovní symbolika v sfragistickém materiálu*, in: *Sborník I. setkání* s. 53—54.

³³ Vojtíšek, V.: *O starých pečetích university Karlovy*, Sborník historický 3, 1955, s. 89—110. Týž, *Nejstarší pečeť Vysokého učení Karlova*, in: Havránek, J.: *Čtení o univerzitě Karlově*, Praha 1973, s. 29—31. Truc, M.: *Dvě neznámá pečetidla university Karlovy z doby pobělohorské*, Zápisky katedry čs. dějin a archivního studia č. 3, 1956, s. 27—29.

SOME NOTES TO THE CZECH SPHRAGISTICS

The authors summarize hitherto results of the research of the bohemian and moravian seals which had begun during the period of czech humanism, but the real base of this research was created in the 18th century. At the same time the interest of the research workers was reduced only to the study of the heraldic features of the seal.

The whole of the problematics has spread in the beginning of our century. V. Vojtíšek with his methodology contributed to find the difference between the therns town coat of arms and tow seal. The art-historians also studied the artistic qualities of some seals. Also the relations between czech soins and seals become the objects of the new researches.

The authors of the article also state that there are no editions of these materials, in the framework of the edition *Codex diplomaticus et epistolaris Bohemiae* will be published only the seals til the year 1306. It seems necessary tu publish the czech handbook about sphragistics.

Translated by *J. Vitásková*